

West-Sooby Anna: Cirkuszi akrobatika és iskolai testnevelés (1. rész)

Bevezetés

Cikksorozatomban szerteágazó ismereteimnek az ötvözésével (cirkuszzakma, testnevelő edzői és tanári tanulmányok, oktatói gyakorlat) igyekszem olyan összefoglalást adni, amely mindhárom terület – cirkusz, sport, oktatás – szakemberei számára hasznos lehet, illetve a téma iránt érdeklődők részére nyújthat eligazítást az alapvető tájékozódásban.

A további írásokban számba veszem majd, hogy milyen lehetőségek kínálóznak az együttműködésre ezek között a területek között, milyen vizsgálatokat lenne szükséges megtervezni és végigvinni a hatástanulmányokkal is megfelelően alátámasztott, komolyan vehető fejlesztési célok kialakítása érdekében. Azt követően az oktatási rendszer struktúrájának vonatkozó részeit fogom áttekinteni, a jogi szabályozás nyújtotta lehetőségeket és a jelenleg működő képzési formákat, majd az általános pedagógiai, edzéselméleti és didaktikai kérdések érintésével szűkítem a kört egy tantárgy, utóbb pedig egy trükk/elem részletes oktatás-módszertanára.

A kiindulási pontok

A Bevezetésben tehát általános áttekintést adok a cirkusz, a sport és az iskolai testnevelés társadalmi funkcióinak legfontosabb jellegzetességeiről, ezek csomópontjaira vonatkozó személyes tapasztalataimat a későbbiek folyamán részletesebben is fel fogom vázolni. Igazán szerencsésnek mondhatom magam amiatt, hogy az Állami Artistaképző Intézetben három tornász-olimpikont is mesteremnek mondhattam Pataki Ferenc (Szefer bácsi), Bánfai Ágnes és Kovács Gyula személyében. Közülük ki kell emelnem Bánfai Ágneszt, akinek köszönhetően az előkészítő legelső évfolyamain a „bőrömmön” tapasztalhattam meg azt a példaszerűen felépített akrobatikus alapozási módszert, melyre aztán a későbbiekben bármit fel lehet építeni.

A tornásznő pedagógiai munkássága mellett nagymértékben hozzájárult mindhárom terület perspektívájának kibővítéséhez azzal is, hogy a Cirkuszkutató Alapítvány aktivistáiként H. Orlóci Edittel és Laczkó Vladimírral hármásban megszervezték, és a megfelelő adminisztrációs procedúrát végigjárva beindították a TF Testnevelő edzői BSc keretei között a Cirkuszi akrobatika differenciált ismeretanyagú szakirányt, illetve a szak-specifikus modulok oktatását is magukra vállalták,^[1] ami kis túlzással történelmi tettnek mondható, hiszen ezzel – Magyarországon először – a cirkuszzakma is bekerült a felsőoktatás vérkeringésébe (diploma: http://www.shp.hu/hpc/userfiles/mcteka/oklevel_jav.jpg).

Azt is meg kell említeni továbbá, hogy a tanárnő publikációival jelentős szerepet vállalt az elméleti és módszertani kutatások megalapozásában. A www.cirkusziakrobatika.hu legelső számában jelent meg *A torna és a cirkuszi akrobatika közötti azonosságok és különbségek*^[2] című írása, melyre magam is többször fogok utalni a cikksorozatomban, de természetesen a további cikkeit is nagy haszonnal lehet forgatni.

Jelenlegi közalkalmazotti státuszomból adódóan – a testnevelő tanári munkával – betekintést nyertem a mindennapi oktatás gyakorlatába. Átéltve a hétköznapi ténykedés

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

során felmerülő nehézségeket, meg tudom fogalmazni a legégetőbb problémákat, melyek bizonyos részének megoldási lehetőségei egyikeként kell számításba venni a cirkuszi akrobatikát.

Valószínűleg minden pedagógus egységes álláspontot képvisel abban a kérdésben, hogy a tanulás-tanítás folyamatában a legnagyobb kihívást ma a sajátos nevelési igényű gyerekekkel való foglalkozás jelenti. Ha elfogadjuk azt a feltételezést, hogy a gyerekek rajonganak a hagyományos cirkuszért (és ez ma leginkább az alsó tagozatos korcsoportra vonatkoztatva lehet érvényes), akkor meg kell próbálnunk ennek az intézménynek a tudásbázisából hozzáférhetővé tenni mindazt, ami a testnevelési tananyag- és módszertanbővítéshez hasznosítható lehet.

Történeti kitekintés

Az ősi emberi igények kielégítését illetően „a sport és a cirkusz, annak ellenére, hogy nagyon szoros szálakkal kötődnek egymáshoz, alapvetően eltérő pszichológiai szükségleteket elégítenek ki... a sport az agresszív ösztönök megszelídítését, lekötését (a másik fél legyőzése, a felülkerekedés a cél), a cirkusz a játékosztön kielégítését szolgálja”.^[3]

A sporttal foglalkozó tudományok sokkal régebbi hagyományokra tekinthetnek vissza, mint a csak nemrégiben megszületett cirkuszkutatás, ám számos területen mégis kölcsönösen gazdagíthatják egymást. Az intézményesített sporttörténeti képek cizellálásához például a cirkuszi források is hozzájárulhatnak, hogy csak egy példát említsek: míg a sporttörténész szerint az első birkózóversenyt Magyarországon 1893-ban rendezték meg,^[4] addig az Artistaképző Intézetben használt tanjegyzet szerint 1835-ben.

Ugyanebből a jegyzetből tudhatjuk meg azt is,^[5] hogy „az egyik nagy magyar összefoglaló sporttörténeti könyv^[6] külön fejezetekben szól a cirkuszról, és meleg elismeréssel ír arról a fontos szerepről, melyet a cirkusz vállalt a sport szervezeti kereteinek kiépítésében”.

A sporttörténeti munkák szakaszolása a nagy társadalmi formációk szerint halad az őskori barlangrajzoktól az ókori római játékokon át a reneszánsz lovagi játékokig, nagyjából ugyanazt az anyagot vonultatva fel (egészen az újkorig), amit a cirkusztörténeti áttekintések is.

Közismert tény, hogy a modern cirkusz a 18. században Angliában született meg, Ph. Astley leszerelt lovaskapitány invenciójaként. Ez, a ma hagyományosnak mondott alakulat, egészen az ezredforduló utánig is megőrizte kapcsolatát a katonai hagyományokkal – nemcsak a lovas produkciók megmaradt jelentősége következtében, hanem olyan szimbolikus elemeinek köszönhetően is, mint a dobpergés, a bevonulást, finálét, vagyis a látványos parádékat kísérő zenék indulószerű jellege, az uniformisok használata, stb.

Ugyancsak a polgári korszakban jelent meg az iskolai testnevelés is, amelynek egyik feladata az ifjúságnak katonai szolgálatra való alkalmassá tétele. „A katonai vezetők támogatásával a vezető országok többségében a testnevelőtanár-képzés állami irányítás alá került”^[7] a 19. század végére. Hamar Pál még világosabban fogalmaz: „a torna a militarizálás egyik eszköze volt, ezért kizárólag csak a férfiak juthattak a közelébe”^[8] egészen az 1880-as évek végéig.

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

A mai elképzeléseinknek ellentmondva, a cirkuszban elsődlegesen nem a torna volt meghatározó, mint legközvetlenebb rokon sportág, hanem a lovas gyakorlatok és a birkózás. A huszadik század első feléig a cirkuszi akrobaták a tornászok példaképeinek számítottak, és „a modern gimnasztika alapjait lerakó mozgásművészeti irányzatok az I. világháború előtt magánintézetek révén terjedtek el”^[9] – szemben a rendgyakorlatok uralta állami képzéssel.

Legutóbbi munkájában H. Orlóci Edit szándékolt frivolitással nevezte a cirkuszt a flörtölés művészetének, a 20. század közepe szakmai utánpótlásának egy részét illetően pedig azt írja, hogy „nincs erről pontos kimutatás, de úgy tűnik, hogy az akrobatikus számot bemutatók többsége sportolói, leggyakrabban tornász vagy birkózói múlttal került a pályára”.^[10]

Terminológia

A sport legfőbb jellemzője a szabályok lehető legszigorúbb előírásrendszerének kidolgozása, a teljesítmények összemérhetősége, a kísérleti úton kialakított és igazolt módszertani elvek minél pontosabb követése, vagyis minden vonatkozásban a szabályozottság biztosítása.

Természetes tehát, hogy a sportnak a szaknyelve is igen alaposan kidolgozott, melynek követése messzemenően elvárt a szakirodalomban. Ez persze nem jelenti azt, hogy az idők során ne történének lassú változások, de a módosítások bevezetésének megvannak a kialakult eljárásai (mértékadó publikációk, versenyszabályzatok).

Az iskolai testnevelésben is szükséges a megfelelően precíz szóhasználat, ám a gyakorlati munka során lehet engedményeket tenni, és szinte hihetetlennek tűnik az az elképesztő eset, amelyről kellő riadalommal számolt be egy pszichológus:^[11] a gyerek annak ellenére, hogy a végrehajtásban semmi kivetnivaló nem volt, egyest kapott azért, mert a gurulóátfordulást bukfencknek nevezte.

A cirkuszi szaknyelvnek semmiféle szabályozottsága nincsen, www.cirkusziakrobatika.hu főoldalának baloldali menüsorán megtalálható egy szakszójegyzék, amely eligazításul szolgálhat a járatlanok részére.

[1] http://epa.oszk.hu/01400/01461/00014/EPA-01461_2011_4_banfai-horloci.htm Az ismertetés a teljes projektről a www.cirkuszakrobatika.hu III./4. (2010 tél) – V./3. (2012 ősz) lapszámaiban jelent meg.

[2] <http://epa.oszk.hu/01400/01461/00001/banfaiagnes.htm>

[3] A szerző hangsúlyozza, hogy a kiemelt idézet végletes leegyszerűsítéssel épít Bálint Lajos tanulmányára. H. Orlóci Edit: *Szabad a porond* József Műhely 2006 40. o.

[4] Dr. Mező Ferenc: *A magyar sport története* Budapest Pantheon 1929. 427. o.

[5] H. Orlóci Edit: *Cirkusztörténet (jegyzet)* kézirat gyanánt az Állami Artistaképző Intézet belső kiadványa 16. o.

[6] Az utalás Siklóssy László: *A magyar sport ezer éve* (Budapest, 1927-1929) c. könyvére vonatkozik

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

[7] Kun László: *Egyetemes testnevelés- és sporttörténet* Sport Budapest 1990. 155. o.

[8] Bejek Klára – Hamar Pál: *Torna ABC* OKKER 1998. 8. o.

[9] Kun László: *Egyetemes testnevelés- és sporttörténet* Sport Budapest 1990. 162. o.

[10] <http://www.ahonapkonyve.hu/H-Orloci-Edit-CIRKUSZNARRATIVA-d50.htm>

[11] Vekerdy Tamás: *Lélek-jelenlét: a létezés technikái, korunk, jogok, gyerekek, iskolák* Budapest, Móra, 2013